

Neomodernismul

Neomodernismul reeprezintă un fenomen cultural autohton care s-a manifestat ca o reacție la dogmatismul „realismului socialist” dominant în primele decenii de după Al Doilea Război Mondial. Există mai multe etape ale încercării desprinderii de ideologia stalinistă, care a produs o ruptură dramatică în evoluția firească a poeziei românești. Scriitorii acestei perioade vor încerca o recuperare a modernismului interbelic și o întoarcere la lirismul pur, așa cum afirmă criticul Ion Pop în studiul „Modernism, neomodernism” din volumul „Poezia românească neomodernistă” : „poezia românească va fi silită de împrejurări să refacă, într-un fel, drumuri deja parcurse, să se întoarcă la discursul modernist în dimensiunile lui „estetizante”, intransitive, „puriste”, din motivul evident că subordonarea ideologică, pseudo-realismul predicat de critica ideologizantă devenise inacceptabilă.” Așadar, eforturile lor vor fi îndreptate asupra eliberării poeziei de sub tirania sloganului ideologic, a reabilitării eului liric și a unor forme sau tehnici ale discursului poetic modern. Un exemplu semnificativ este cel al lui Nicolae Labiș, considerat o figură simbolică a tinerei generații, care a adus o reinstalare a eului poetic în poziția centrală – eul afirmat ca „spirit al adâncurilor” și o liricizare a discursului în volumele „Primele iubiri” și „Lupta cu inerția”, influențând evoluția poeziei românești a vremii.

O altă perspectivă asupra neomodernismului se remarcă în studiul lui Ion Bogdan Lefter „Recapitularea modernității”, unde criticul vorbește despre un „fenomen de replay cultural”, scriitorii acestei perioade revenind la „structuri de sensibilitate și de limbaj care se mai manifestaseră o dată în cultura română.” De asemenea, Mircea Cărtărescu, în „Postmodernismul românesc”, îl consideră un „tardo-modernism”, iar Nicolae Manolescu preia termenul de „remake modernist”, de la Cărtărescu și îl atribuie generației '60, care cuprinde o perioadă de două decenii, până la generația optzecistă.

Prima grupare literară care deschide drumul către neomodernism este cea constituită în jurul revistei „Albatros”, apărută la București în 1941 sub conducerea lui Geo Dumitrescu, care conturează o nouă direcție a literaturii caracterizată prin „revoltă, ură împotriva formelor și negativism”, cultivând o poezie socială, sarcastică și lipsită de retorism.

Odată cu apariția „Cercului literar de la Sibiu” în 1943, neomodernismul înregistrează o nouă etapă, tinerii scriitori, formați în atmosfera revistei „La curțile dorului” și a „Cenaclului literar studentesc Octavian Goga” patronate de Lucian Blaga, fundamentându-și programul estetic pe recuperarea unor modele exemplare. Ion Negoitescu a redactat în numele grupării o scrisoare-manifest către Eugen Lovinescu, prin care ei își exprimau adeziunea la ideile estetice promovate de acesta și intenția de întoarcere către modernismul interbelic. Din această grupare făceau parte Ștefan Augustin Doinaș, I.D. Sârbu, Radu Stanca, Eugen Todoran, Nicolae Balotă, Cornel Regman, Ioanichie Olteanu, Eta Boeriu etc. Dintre ei se distinge Radu Stanca prin poziția sa de repudiere a „poeziei pure”, propunând ca soluție revenirea la baladă (articolul „Resurecția baladei”) care, în viziunea lui, ar reprezenta „o nouă emancipare a esențialului împotriva neantului, a substanței împotriva haosului.”

În perioada următoare, datorită „dezghețului ideologic” din anii '60, apare o nouă generație de scriitori care încearcă să refacă legătura cu modernismul înalt, astfel încât literatura să revină la adevărata ei menire: „generația '60 (...) este prin excelență una a «recuperării lirismului» sau, mai exact, a recuceririi conștiinței de sine a poeziei ca limbaj specific”. (Ion Pop). Poeți ca Nicolae Labiș, Marin Sorescu, Ana Blandiana, Ioan Alexandru, Cezar Baltag, Nichita Stănescu etc. caută noi modalități de expresie, adecvate sensibilității artistice a momentului. Reîntoarcerii la lirismul pur și la formele de expresie moderniste: ambiguitatea, imaginarul poetic insolit, forța metaforei și a simbolurilor, tehnica ingambamentului,, care se regăsesc și în creațiile lor literare, i se adaugă noi trăsături, adecvate prezentării universului existențial și afectiv al individului contemporan:

- imaginația debordantă împletită cu luciditatea;
- ironia, sarcasmul, spiritul ludic sau parodia;
- rafinamentul versificației;
- aventura cunoașterii și reflecția filosofică;
- preferința pentru metaforă (ex: subtilitatea metaforei la N. Stănescu);
- jocurile de cuvinte și asocierile lexicale neobișnuite, împinse uneori până la limita absurdului;
- reprezentarea abstracțiilor în formă concretă;
- reinterpretarea miturilor;
- diversificarea formulelor artistice;
- intertextualitatea;

Criticul George Bădărău sintetizează principalele valori estetice pe care se construiește poezia neomodernistă, în lucrarea „Neomodernismul românesc”:

- 1) esențializarea traseului liric, înțelegerea și tratarea poeziei ca o stare lirică, expresie metaforică a trăirilor profunde ale conștiinței sau ale subconștiinței;
- 2) orientarea către planul poveștilor mitice și mistice, cu noi viziuni și cosmogonii (ex: mitul oniric la Leonid Dimov)
- 3) transformarea literaturii într-un spațiu al ambiguității, al aluziei, al conotativului, limbajul poeziei neomoderniste fiind ambiguu, abstract, dar și sugestiv sau expresiv;
- 4) revenirea discursului liric la formele de expresie metaforică, la imagini artistice orientate pe reflecții filosofice sau pe jocul verbal;
- 5) inovațiile de natură lingvistică, asociațiile lexicale neobișnuite (unele creând impresia de nonsens), care ilustrează lupta cu verbul, au ca efect crearea unui nou limbaj poetic (ex: „necuvintele” la N. Stănescu);

- 6) transformarea poeziei într-un spațiu al comunicării sinelui prin cuvânt (la N. Stănescu, cuvintele devin adevărate „personaje” ale «poveștii sentimentale»);
- 7) rafinamentul compozițional și stilistic, inovația și ingeniozitatea grafică sau libertatea versificației;
- 8) gravitatea temelor, a tonurilor și a ideilor;

O primă individualitate puternică a epocii este Nichita Stănescu a cărui operă literară reflectă unele componente poetice, precum vizionarismul, orificul, construit pe mituri antice, dar reinterpretate într-un mod original, abstracționismul și ermetismul (începând cu volumul „11 Elegii”, scrie o poezie nonfigurativă care atinge un înalt prag al esențializării conceptuale), cultivarea „poeziei metalingvistice” și a „necuvintelor”, jocul intertextual, astfel încât critica literară vorbește despre „fenomenul stănescian” (Ion Pop).

Trăsături ale neomodernismului se regăsesc și la alți poeți din generația lui N. Stănescu. De pildă, orfismul, miticul și ermetismul sunt prezente în poezia lui Cezar Baltag al cărui lirism pur, pe alocuri solemn și oracular, sondează condiția umană, devenirea ei, spațiul mitic al începuturilor, dând impresia că autorul este „un inițiat al poeziei”.

Un alt reprezentant al generației '60 este Marin Sorescu, a cărui operă parcurge drumul de la discursul parodic al începuturilor (vol. „Singur printre poeți”, „Moartea ceasului” etc.) la o subpoetică a tragicului unui eu agonice în final (vol. „Puntea”, subintitulat „Ultimele”), de la o atitudine demitizantă începând cu „Poeme” (1965) la una de tip remitizant în poemele din vol. „La Lilieci” și următoarele. Așadar, trăsăturile neomoderniste ale creației lirice soresciene sunt: filonul parodic și cel demitizant, atitudinea de fină ironie sau autoironie (care poate fi citită ca o „elegie mascată” ori ca „un lirism al distanței sau al pierderii în cuvânt a lumii”, consideră Ion Pop) și desacralizarea miturilor (ex. „Întoarcerea faraonului”, „Adam”).

Pe parcursul câtorva decenii, poezia neomodernistă s-a diversificat îndeajuns, spune Ion Pop, „pentru a se integra unei mișcări recuperatoare deopotrivă în raport cu tradițiile modernității românești și cu cele ale poeziei universale.”